

En klassisk psykoanalytisk
forståelse af:

Overgangen fra sensorisk indtryk til
musikalsk form hos psykotiske patienter i
en musikalsk proces.

- titlen på Jos De Backer's ph.d.-projekt-

Inge Nygaard Pedersen

Blev ansat i en opbyggerstilling til at opbygge Kandidatuddannelsen i Musikterapi på Aalborg Universitet i 1981 og var studieleder samme sted til 1995. Lektor fra 1986 og siden 1995 desuden kliniker på musikterapi-klinikken på "Aalborg Psykiatriske Sygehus - Center for Behandling og Forskning". Har været medforfatter til tre bøger, samt udgivet adskillige bogkapitler og tidsskriftartikler i nationale og internationale tidsskrifter dels om musikterapi-træning og dels om musikterapi i psykiatrien. Har 20 års klinisk erfaring med musikterapi. Henvendelse: musik@psyk.nja.dk

Kommentar

til artiklen "Casen om Marianne" af Jos De Backer og Jan Van Camp

v. Inge Nygaard Pedersen,
oversætter og redaktør på artiklen

Jeg har denne gang valgt at oversætte Jos De Backer og Jan Van Camp's nyeste artikel baseret på Jos De Backer's igangværende ph.d.-projekt med overskriften: "Overgangen fra sensorisk indtryk til musikalsk form hos psykotiske patienter i en musikalsk proces".

Artiklen er i forvejen oversat fra belgisk til (lidt snørklet) engelsk, så teksten er stadig lidt tung. Jeg har forsøgt at gøre den så flydende som mulig med behørig respekt for indholdet og forfatternes formuleringspraksis.

De Backer har sat sig for, ud fra egne kliniske erfaringer, at beskrive, hvorledes dybt psykotiske patienter kan bevæges fra at være i en "automatisk sensorisk motorisk aktivitet", når de spiller uendelige gentagne monotone mønstre i improviseret musik, til at være med i en meningsfuld musikalsk formgivning i et samspil med musikterapeuten.

Det monotone mønster kan, som i den illustrerende casebeskrivelse i artiklen, være enkle skiftevis venstre- og højrehånds slag på en metallofon, der kører uendeligt i samme tempo og som kan forekomme helt umulig for andre at komme ind i og at påvirke.

De Backers påstand er, at man som musikterapeut kan bryde denne isolationsbarriere ved vedholdende at gå med ind i samme musikalske spillemåde som patienten har, uanset at man som musikterapeut oplever at være sat udenfor spillet og oplever, at patienten ikke kan forbinde sig med samspil-

let og ikke kan opleve sig synkroniseret med terapeutens spil. Patienten er ikke til stede i samspillet som et subjekt.

Terapeutens opgave er således gradvist at indføre små formgivende variationer i musikken såsom start- og slutmotiver, rytmevariationer etc. Da musik ikke består af uafhængige enkeltklange, men af en række af klange/lyde over tid som er forbundne med klange før og efter, vil dette implicitte formelement i musikkens lineære tidsstruktur gradvist få patienten til at opleve musikken som et sammenhængende hele, hvorfra patienten kan tillade sig lidt efter lidt at forbinde sig med musikken og at begynde at skabe et indre repræsentationsrum. Ændringen sker således gennem variationsformgivningen ligesom i et mor-barn forhold, hvor sammensmeltning med moderen gennem moderens stemmeklang er barnets basale (autoerotiske) sansning, der gradvist opløses ved at moderen varierer kontaktformerne. Dette skaber et indre repræsentationsrum hos barnet, hvorfra der registreres savn og tilfredsstillelse. Det er en enorm kompliceret proces, hvilket artiklens teoretiske abstraktionsniveau også afspejler.

Hos den psykotiske patient sker der ifølge den klassiske psykoanalytiske teori og objektrelationsteorien, som er de to forfatteres teoretiske udgangspunkt, ikke en erogenisering af kroppen, som kan vendes udad mod en anden person (eller pol). Patienten

befinder sig i et autoerotisk kredsløb, der må brydes udefra via en vedholdende formgivning i musikken. Dette kan patienten gradvist sanse som fravær/tilstedeværelse af det monotone gentagne mønster. Sansningen af denne formgivning får gradvist den psykotiske patient til at opleve sig selv som et subjekt, der er med i formgivningsprocessen via variationer i sanseindtrykkene.

Jeg synes denne tekst er interessant, fordi den forsøger at beskrive en proces hos den psykotiske patient fra at udtrykke sig gennem "ren monoton hvor den psykotiske patient ikke eksisterer som et subjekt" til "et samspil hvor protosymbolisering finder sted og en musikalsk form kan genkendes" ud fra den her anvendte teoretiske forståelsesramme. En så 'klassisk' måde at anvende psykoanalysen på finder vi i musikerterapikredse i dag primært i de midteuropæiske lande herunder Østrig, Schweiz, Belgien og delvist Tyskland. Omvendt forekommer denne indfaldsvinkel sjældent i dansk- eller engelsksprogede musikerterapeutiske skrifter. Så uanset om læserne bryder sig om en sådan forklaringsmodel eller ej, synes jeg det er relevant, at en sådan teori også er tilgængelig på dansk, så vi i det mindste kan følge, hvad det er vi måske er ved at bevæge os væk fra, når vi - som det oftest sker i de skandinaviske lande og i den angelsaksiske teoritradition - anvender nyere psykoanalytisk teori, udviklingspsykologiske teorier og interaktionsteorier og altså primært tager udgangspunkt i det 'observerede barn' og ikke i det 'kliniske barn'.

Det klassiske i teorien består primært i at forstå den psykotiske verden som en verden, hvor "den ydre verden og de indre driftsbevægelser ikke er repræsenterede i et indre rum, men snarere er karakteriseret ved en samtidig og brutal tilstedeværelse her og nu".

Den psykotiske er et forsvarsløst bytte for tanker og sensoriske indtryk, som forfølger ham eller hende uden afbrydelser. Der er ingen eller meget transparente grænser mellem

den indre og den ydre verden, så der er ikke tale om, at tanker og indtryk kan bearbejdes og repræsenteres i et indre mentalt rum og ej heller tale om, at det der ikke kan fordøjes her og nu kan blive fortrængt til et ubevidst plan. Der eksisterer ganske enkelt ikke et indre psykisk rum. Fortrængningsmekanismen er ikke til stede. Herved bliver alt meningsløst, der er ingen sorteringsmekanisme. Ord bliver til en række lyde - alt bliver til meningsløse genstande.

De Backer mener, at der er en parallel mellem bevægelsen i at bryde monotonien i et samspil med en dybt psykotisk patient ved at skabe en musikalsk form og det, at patienten gradvist kommer til at opleve et indre psykisk rum, hvorigennem den musikalske form kan skabe mening for patienten.

Det er en fysisk oplevelse som overskrider en anden fysisk tilstand - nemlig det at være isoleret i en cirkulation af ens egne sansemæssige indtryk, som både udgår fra og kommer tilbage til en selv.

Samtidig skaber musikken i kraft af sin lineære tidsmæssige struktur selv variationer som får funktion af formelementer. Der er en helhed i variationer og gentagelser, start og slut etc., så der også opstår variationer i at føle sig sammensmeltet med noget og at søge efter at føle sig sammensmeltet med noget. Den sidste tilstand kan transformeres fra at føle sig tom/ikke eksisterende til at opleve sig som et subjekt der eksisterer udenfor denne sammensmeltning. Dette fænomen er ifølge teorien med til at skabe et indre psykisk rum, der kan genkende/savne/søge. De Backer beskriver at musikken har to funktioner og repræsenterer to logiske tidsstrukturer, en "her og nu konkret oplevelse af at føle sig sammensmeltet med" og en "variationer over tid" struktur. Patienten spiller i et autoerotiske kredsløb omkring sig selv og oplever ikke nogen mening i lydfrembringelsen. Det giver tryghed ligesom en rokkebevægelse.

Han beskriver det bl.a. således:

"Patienten er fraværende i sit spil. Skønt det er hende der bevæger sig og hende der spiller metallofonen, så forbliver lydene totalt fremmede for hende, som om hun er adskilt fra lydobjektet. Objektet bekræfter hende ikke i at være et subjekt, men hun behandler det på en sådan måde, at subjektet forsvinder i det og er "adskilt" i det."

Her er det så, at musikken ifølge De Backer ikke kun forbliver et adskilt objekt men et objekt der i sig selv danner et sammenhængende hele i en tidsstruktur.

Teoriafsnittene i artiklen er meget komplekse og sprogligt set lidt knudrede, da et komplekst intra- og interpersonelt samspil søges udredt på få sider. Jeg har tilladt mig at redigere lidt i formuleringerne for at gøre teksten mere flydende. Casen er en udskrivning af mikroanalyser af videoklip, hvorfor den er meget detaljeret og illustrerende, og jeg bliver overbevist om musikterapiens indflydelse på patientens tilstand og på musikkens og musikterapeutens medvirken til at bryde en total isolation.

Jeg har selv tidligere forsøgt at beskrive en sådan indflydelse i musikterapi med psykotiske patienter ud fra en cyklisk dynamisk teoretisk forståelse. Denne er også kompleks, da den søger at forstå traumer i de cyklisk dynamiske kræfter som et interpersonelt defektperspektiv (manglende evne til at relatere til andre) baseret på indefra dannede basale oplevelsesspor som former (læs forvrænger eller lammer) og sorterer/hindrer udefra kommende sansninger.

De to teorier er således adskilt i spørgsmålet om, hvorvidt det er en manglende grænse mellem barnets seksualitet (driftskræfter) og udefra kommende oplevelser, eller hvorvidt det er en manglende grænse mellem summen af forvrængende indre udlagte spor (psykiske kræfter) og udefra kommende oplevelser, der i traumatiske tilfælde dan-

ner base for psykotiske oplevelser.

I den første forståelse handler det om at få et autoerotisk kredsløb brudt så de indre psykiske kræfter kan vendes udad mod en anden pol. I sidstnævnte forståelse handler det om at få nye oplevelsesspor lagt ud - spor der er så stærke at de kan erstatte de forvrængende eksisterende spor, så disse kan vendes udad mod en anden pol.

I begge tilfælde er der tale om en teoridannelse over allianceopbygning med nogle af de sværest tilgængelige patienter i psykiatrien. Jeg er overbevist om, at De Backers projekt vil vinde interesse og afsætte sig spor i europæiske psykoanalytiske og psykoterapeutiske kredse, og jeg kan kun opmuntre ham til vedblivende at bevare kompleksiteten i teorien samtidig med at arbejde videre med en mere flydende formidling af samme.